

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Дніпровський державний
аграрно-економічний
університет

ДКС Центр
Видавництво ТОВ «ДКС-центр»

Ефективна економіка № 7, 2017

УДК: 330.45+330.101.542

JEL Code: B41, B53

О. О. Кім,

к. е. н., доцент, доцент кафедри міжнародної економіки та менеджменту зовнішньоекономічної діяльності

Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ТА РОЗПОДІЛУ ДОХОДІВ

О. О. Kim,

PhD, associated Professor Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

THE ECONOMIC EFFICIENCY AND INCOME DISTRIBUTION ISSUE RESEARCH METHODOLOGICAL BASIS

У статті запропоновано модель ринкового обміну за участі двох учасників ринку. Проаналізовано формування їх доходів та витрат внаслідок обмінної діяльності. Результати ітерації для змінних цін на ресурси та споживчі набори зведено у таблиці дохід-витрати. Проаналізований вплив ринкових цінових коливань на індивідуальні доходи та розмір грошових залишків індивідуальних учасників ринків ресурсів та товарів. Зроблено висновок, що заміщення товарного натуральним виробництвом зменшує розмір як індивідуального так і сукупного доходу.

The paper looks for the market trade model composed of two market participants. The income and spending formation of those participants are analyzed as the result of the trade. The results of iterations for the variable prices of the resources and consumer sets are summarized in the income-spending tables. The impact of the market price fluctuations on the individual incomes and the amount of cash balances of individual participants of resources and commodities markets is analyzed. The reductive impact of the replacement of commodity with natural production on the individual and aggregated income is concluded.

Ключові слова: розподіл доходів, економічна ефективність, оптимізація процесів розподілу доходів, таблиця дохід-витрати, критерії оптимізації процесів розподілу доходів, теорія загальної рівноваги сукупного ринку.

Key words: income distribution, economic effectiveness, the income distribution processes optimization, income-spending tables, the processes of income distribution optimization criteria, the aggregated market general equilibrium theory.

1. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Визначення проблеми: Існує багато теорій вартості та цінності, які зображують товарообмінні процеси на ринку та в економічній системі. Більшість з цих теорій висвітлює процеси купівлі-продажу на ринку, процес створення, розподілу або перерозподілу доходів, інвестиційну діяльність, формування підприємницького прибутку, проценту, ренти або заробітної

платні, але всі ці дослідження чітко відмежують ці процеси у ринковій економіці, організаційних структурах та державне регулювання. Вони розглядають окремі класи формування доходів та відповідні процеси їх розподілу, але небагато концепцій надає загальне системне зображення процесу розподілу доходів та функціонуванню економічної системи на його основі.

Огляд релевантних наукових праць: А. Сміт розглядав багатство або бідність людей, яке обчислюється в дійсній та номінальній цінах (ціні в праці та ціні у грошовій формі) [1, с. 38-39]. Трудова теорія вартості, яку Сміт запропонував у власній книзі пояснює багато явищ – розподіл, спеціалізацію та кооперацію праці, але призводить до хибних уявлень щодо витратного характеру формування вартості. Результатом розвитку ідеї витратного характеру є багато хибних уявлень щодо невід’ємності факторних доходів від чинників (факторів) виробництва – наприклад, що капітал створює прибуток, або будь-яка праця має бути оплачуваною та інші. Між іншим, створюється уявлення, що розподіл доходів та формування багатства мають бути однаковими для різних суб’єктів, які належать до одного класу, що є невірним у більшості випадків. Крім того, не можна забувати, що вартість у одиницях праці це алегорія, що схожа із мірою цінності та споживчої вартості у відповідних одиницях.

Д. Рікардо намагався уникнути неточностей у власному дослідженні, використовуючи мінові пропорції товарів [2, с.60-61], оскільки розуміє, що одиниці праці не є незмінною мірою для вартості товарів.

Дж. Б. Кларк, описуючи дослідницьку проблему, зазначає, що його цікавить лише правовий аспект отримання різних доходів різними індивідами (мається на увазі моральне право, або дійсно законодавчі акти, які підтверджують законне право на отримання доходів – не має значення), а також він відмовляється від персоніфікації суб’єкта, який отримує дохід на користь універсалізації функціонального розподілу доходів [3, с. 6].

А. Маршал у «Принципах політичної економії» говорить про причини диференціації доходів [4, с. 1551]. Також він проводить більш детальний історичний огляд еволюції поглядів економістів на це питання. Далі він проводить блискучий аналіз економічних чинників розподілу доходів, поступово наближаючись від вигаданої ситуації до більш реальної. Він поступово обґрунтовує ту тезу, що залежно від потреб самого індивідуума залежить, чи виникають у нього із зростанням оплати праці нові потреби та бажання забезпечити на наступні роки життєві блага для інших та для самого себе [4, с. 1610]. Ця принципова думка може бути використана за основу для подальшого дослідження принципів розподілу доходів, які визначаються власне діючими особами. Згідно до формули, наведеної Маршалом «Efficiency-earnings», ефективним є той бізнесмен, якому вдається платити найвищу заробітну платню [4, с. 1659, 1662].

Л. фон Мізес у трактаті «Людська діяльність», як і попередні автори приділяв більше уваги процесам формування класових доходів, а також обґрунтуванню справедливості доходів від власності, ніж власне розподілу доходів. В його розумінні, ринок врегулює ціну праці на оптимальному рівні та немає підстав для подальшого вивчення цього питання. Але, зазначаючи негативну роль профспілок найманих працівників, він обходить питання альянсів роботодавців, які за власною природою також є втручанням у роботу ринку, дестабілізуючим її.

За Мізесом, обмін у ринковій економіці здійснюється виходячи із порівняння суб’єктивних оцінок (цінностей) індивідів, які надають перевагу а перед б. Ціна є результатом відмінностей в суб’єктивних оцінках одного й того самого товару або послуги, тому, за думкою Мізеса, обмін здійснюється лише у тому випадку, якщо кожна сторона цінить те, що вона отримує більше ніж те, що вона віддає [5, с. 312, 308].

Але беззаперечно, формування доходів не є байдужим процесом до певних факторів, серед яких фактори виробництва, людські фактори та зовнішні фактори, які чинять вплив на формування цін і, внаслідок цього, формують певну нерівність у розподілі доходів. Експериментальні дослідження колективу дослідників під керівництвом С. Рассенті та В. Сміта щодо ефективності функціонування ринку та розподілу доходів свідчить про те, що розподіл доходів в єдиній енергосистемі є нерівним внаслідок дії різноманітних системних чинників, які впливали на розподіл доходів всередині експериментального ринку [171, с. 716, 726].

2. МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ І ВИКОРИСТАННЯ ДОХОДІВ ТА ГРОШОВИХ ЗАЛИШКІВ У РЕЗУЛЬТАТІ РИНКОВОГО ОБМІНУ

2.1. Припущення та умови ринку

Оптимізація процесів розподілу доходів здійснюється постійно, через державне втручання, ринкові механізми та в ході організаційної оптимізації. Різними для різних випадків є критерії оптимізації, які будуть проаналізовані нижче.

Державне регулювання розподілу доходів використовує у якості критерію оптимізації соціальний захист. Цей критерій є задовільним для досягнення мети зменшення ймовірності соціальних потрясінь та задоволення населення роботою державного апарату.

Ринкові механізми розподіляють не доходи між верствами населення, а ціни на ресурси (у тому числі робочу силу) з метою стимулювання розвитку необхідних ресурсів, зменшення запасів менш актуальних ресурсів, та зникнення не потрібних ресурсів. Уявлення, що ринкові механізми здатні приймати участь у розподілі доходів виникає під впливом ринкових коливань, внаслідок яких змінюються доходи робітників. Ринкові механізми є байдужими до абстрактних неекономічних понять, тому їх критерієм є економічна ефективність структури цін на ресурси (яка визначає структуру розподілу доходів).

Організаційна оптимізація керується певним поєднанням критеріїв соціального захисту та економічної ефективності. Економічна організація існує з метою отримання прибутку, тому економічна ефективність посідає важливе місце у визначенні структури розподілу доходів в економічній організації. З іншого боку, основу економічної організації складають люди, які є нестабільними факторами виробництва – людина може збільшити власну ефективність, або зменшити її внаслідок різних зовнішніх для організації факторів, наприклад внаслідок несприятливих сімейних обставин. Але організаційна оптимізація, на відміну від дії ринкового механізму, не переміщує цю людину одразу вище чи нижче в ієрархічних сходах розподілу доходів, а керується певними очікуваннями, які наявні у особи, що приймає рішення щодо розподілу доходів.

Розглянемо приклад розподілу доходів у системі обміну, яка складається з двох учасників (людей). Припустимо (1), що ці дві людини виробляють два різних товари із різною ефективністю, та має місце рікардіанська модель порівняльних переваг. В цьому випадку одна людина матиме переваги у виробництві обох товарів, а інша матиме можливість прийняти участь у обміні товарами завдяки ефекту збільшення продуктивності праці внаслідок спеціалізації.

Припустимо (2), що продуктивність праці кожного з учасників обміну визначається наступними показниками: для учасника А це 3 товари X та 4 товари У, а для учасника В це 4 товари X та 10 товарів У. Логічно також припустити (3), що учасник А спеціалізуватиметься на виробництві товару X, а учасник В – на виробництві товару У. Таким чином, загальний обсяг виробництва після спеціалізації дорівнюватиме 3 товари X та 10 товарів У. Також припустимо (4), що ціна товарів визначається ринком, яких знаходиться за межами цієї системи обміну та піддається певним коливанням. Ціна товару X коливається у межах від 10 до 20 дол., а ціна У – у межах від 7 до 10 дол. (шаг коливання дорівнюватиме 1 дол.). Таким чином, товарне співвідношення між товарами X та У (бартерні ціни) коливатимуться у межах від 1X за 1У до 1X за 0,35У, а коефіцієнт виробничого заміщення становитиме 1X за 1,33У для учасника А, та 1X за 2,5У для учасника В.

Якщо також припустити (5), що споживчі товари, які споживають учасники ринку А та В обіймають більше ніж 2 товари, то ці учасники вимушені здійснювати торгові операції за межею нашої обмінної системи, яка стає відкритою. Припустимо (6), що всі споживчі товари, які потрібні учаснику А входять до споживчого набору Р, сума цін якого коливається від 40 до 70 дол., а споживчі товари, які потрібні учаснику В входять до споживчого набору Т, сума цін якого коливається від 50 до 100 дол. (шаг коливання дорівнюватиме 5 дол.). Також припустимо (7), що ймовірність формування будь-якої ціни на товари X та У та суми цін споживчих наборів Р та Т однакова, а інші умови є однаковими для обох учасників ринку (8). Всі товари, які виробляють учасники ринку А та В продаються на ринку (ці операції також можуть здійснюватись і між цими учасниками, але продажі товару X учаснику В входять до споживчого набору Т, а продажі товару У учаснику А також входять до споживчого набору Р, тому є сенс ввести нового учасника (сукупність решти учасників ринку) Z.

2.2. Аналіз моделі в умовах незалежності цін та відсутності торгів

Можливі варіанти ітерацій для учасника ринку А зобразимо у таблиці «дохід-витрати» 1, при чому результат ітерації назвемо Н (Н може приймати як позитивне, так і від'ємне значення):

Таблиця 1.
Дохід-витрати учасника А

X _i	дохід	Н, при сумі цін Р							Σ	М
		40	45	50	55	60	65	70		
10	30	-10	-15	-20	-25	-30	-35	-40	-175	-10
11	33	-7	-12	-17	-22	-27	-32	-37	-154	-7
12	36	-4	-9	-14	-19	-24	-29	-34	-133	-4
13	39	-1	-6	-11	-16	-21	-26	-31	-112	-1
14	42	2	-3	-8	-13	-18	-23	-28	-91	2
15	45	5	0	-5	-10	-15	-20	-25	-70	5
16	48	8	3	-2	-7	-12	-17	-22	-49	8
17	51	11	6	1	-4	-9	-14	-19	-28	11
18	54	14	9	4	-1	-6	-11	-16	-7	14
19	57	17	12	7	2	-3	-8	-13	14	17
20	60	20	15	10	5	0	-5	-10	35	20
Σ	495	55	0	-55	-110	-165	-220	-275	-770	
М	45	5	0	-5	-10	-15	-20	-25		

Як показано в таблиці 1, результати обмінних процесів учасника ринку А для більшості цінових варіантів є від'ємними, що спричинюється його низькою продуктивністю, яка була зазначена у припущенні (1). Виходячи з припущення (7), ймовірність отримання будь-якого значення Н однакова для всіх ітерацій. Таким чином, визначальними показниками для оцінки результатів учасника ринку А є сума та медіана Н (ΣН та МН), які також наведено у таблиці 1. Позитивний результат отримано лише у 18 з 77 ітерацій, що свідчить про більшу ймовірність збіднення цього учасника ринку. Від'ємний результат загальної діяльності примушує учасника ринку А зменшувати власне споживання, або збільшувати власні доходи (наприклад, отримуючи споживчий кредит у банку, або позику у інших кредитних установах).

Можливі варіанти ітерацій для учасника В зобразимо у таблиці 2:

Таблиця 2.
Дохід-витрати учасника В

Y _i	дохід	Н, при сумі цін Т											Σ	М
		50	55	60	65	70	75	80	85	90	95	100		
7	70	20	15	10	5	0	-5	-10	-15	-20	-25	-30	-55	-5
8	80	30	25	20	15	10	5	0	-5	-10	-15	-20	55	5
9	90	40	35	30	25	20	15	10	5	0	-5	-10	165	15

10	100	50	45	40	35	30	25	20	15	10	5	0	275	25
Σ	340	140	120	100	80	60	40	20	0	-20	-40	-60	440	
M	85	35	30	25	20	15	10	5	0	-5	-10	-15		

Зображені у таблиці 2 загальні результати діяльності учасника В є позитивними, а медіана Н має від'ємне значення лише в першому рядку та в трьох останніх стовпчиках, а кількість позитивних результатів ітерацій складає 28 з 44, що свідчить про більшу ймовірність накопичення грошових залишків для учасника ринку В, навіть за умови більшої ціни споживчого набору. У випадку, якщо учасник ринку В матиме бажання зменшити власні витрати, він має можливість змінити власний споживчий набір на Р (завдяки припущенню 8), мінімізувавши власні витрати та підвищивши кількість позитивних результатів до 43 з 44. В цьому випадку цей учасник матиме більше можливостей для збільшення грошових залишків.

Після висновків, які було зроблено щодо аналізу методом дохід-витрати, вважаю за необхідне зазначити, що Х та У не обов'язково мають бути товарами, які А та В виробляють та продають на ринку. Це можуть бути будь-які результати людської діяльності, на які інші учасники ринку, як ресурсів, так і споживчих товарів, пред'являють попит – набори товарів, послуги, набори послуг, комбінації з наборів товарів та послуг, види робіт, які виконуються в організаціях та у приватному порядку, а також інші ресурси, у тому числі капітальні, земельні, інтелектуальні та набори вищезазначених елементів у будь-якому порядку. Значення усіх змінних є довільними.

Розглянемо ще один випадок застосування цієї моделі – заміщення У на Х учасником В у випадку, коли Х входить у набір Т, його ціна є максимальною, а ціна У є мінімальною. Припустимо, що в Т входить 1Х, ціна Т варіюється з 50 до 100, а ціни $X=20$, $U=7$. Замінюючи $2,5U$ на 1Х, учасник В отримує товар Х для власного споживання та не продає його на ринку, отримуючи вигоду у розмірі $20-2,5*7=2,5$ (дол.). При цьому слід зазначити, що ця вигода є не грошовою, а натуральною, тому вона не входить до грошових індивідуальних доходів, а також на відповідний розмір, який дорівнює $20+17,5$ ($1X+2,5U$), зменшує грошовий національний (сукупний) дохід (згідно методології Маршалла [4, 1599-1600]). Таким чином, учасники ринку, які вимушені виробляти продукт, здійснювати послуги або виконувати роботи для власного споживання, зменшують розмір грошового національного доходу (що є важливим висновком для теорії загальної рівноваги сукупного ринку та впливу розподілу доходів на економічне зростання).

Під загальною рівновагою сукупного ринку розуміємо рівноважний стан попиту та пропозиції на ринках товарів та ресурсів, який обумовлений оптимальним розподілом доходів.

3. ВИСНОВКИ

Модель формування та використання доходів є прийнятною формою для дослідження процесів встановлення загальної рівноваги на сукупному ринку. В результаті аналізу моделі доведено, що ситуація нерівності у конкурентних перевагах (порівняльні конкурентні переваги) призводить до нерівності у розподілі доходів в межах ринкової системи із стихійним механізмом ціноутворення. Також проаналізований випадок заміщення товарного виробництва натуральним, що призводить до зменшення індивідуальних та сукупних доходів.

Подальші дослідження мають зосередитись на організаційних та державних механізмах та критеріях оптимізації розподілу доходів, а також на удосконаленні моделі ринкової оптимізації розподілу доходів.

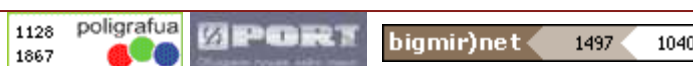
Література.

1. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит М.: Директмедиа Паблишинг. – 2008. – 655 с.
2. Рикардо Д. Сочинения. Т. 1. Начала политической экономии и налогового обложения / Д. Рикардо – М.: Государственное издательство политической литературы. – 1955. – 360 с.
3. Clark J. B. The Distribution of Wealth: A Theory of Wages, Interest and Profit / J. B. Clark – NY.: The MacMillan Company. – 1899. – 445 p.
4. Маршалл А. Принципы политической экономии / А. Маршалл – М.: Директ-Медиа. – 2012. – 2127 с.
5. Мизес Л. Человеческая деятельность: трактат по экономической теории / Л. Мизес / пер. с 3-го испр. англ. изд. А. В. Куряева. – Челябинск: Социум. – 2005. – 878 с.

References.

1. Smith A. (2008), Issledovanie o prirode i prichinakh bogatstva narodov [An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations], Directmedia Publishing, Moscow, Russian Federation.
2. Ricardo D. (1955), Sochineniya, T. 1. Nachala politicheskoy ekonomiyi i nalogovogo oblojeniya [On the Principles of Political Economy and Taxation], Gosudarstvennoe izdatelstvo politicheskoy literatury, Moscow, USSR.
3. Clark J. B. (1899) The Distribution of Wealth: A Theory of Wages, Interest and Profit, The MacMillan Company, New York, USA.
4. Marshall A. (2012) Principi politicheskoy ekonomiyi [Principles of Economics], Direct-Media, Moscow, Russian Federation.
5. Mises L. (2005) Chelovecheskaya deyatelnost: traktat po ekonomicheskoy teorii [Human Action: A Treatise on Economics], Socium, Chelyabinsk, Russian Federation

Стаття надійшла до редакції 11.07.2017 р.

ТОВ "ДКС Центр"

Вропу

